

Ik en de verloren ander – Een kleine filosofie van rouw en verlangen

‘Verlies zoekt geen punten maar komma’s’, schrijft Liesbeth Gijsbers in *Ik en de verloren ander*. Ze vond, na de zelfdoding van haar depressieve zus Judith, troost in de filosofie en schreef daar een boek over. Het is een essayistisch boek dat minstens zoveel over zoeken gaat als over vinden en zeker niet voor iedereen die het leest houvast zal opleveren. Dat is niet vreemd: filosofie is het domein van vragen, zelden van antwoorden. En als men al een antwoord vindt, is ook dat niet het eindpunt, maar vooral de opening naar nieuwe vragen.

In de eerste hoofdstukken schrijft Liesbeth Gijsbers indringend over de pijn van haar verlies. Trefzeker weet zij woorden te vinden voor haar verdriet, onmacht en vragen. Voor velen zullen deze eerste hoofdstukken herkenbaar zijn. Losgeslagen van haar zekerheden begon ze antwoorden en troost te zoeken op een voor haar relatief onbekend terrein. Ze schreef zich in voor een opleiding aan het Opleidingsinstituut voor theologie en geestelijke verzorging vanuit vrijzinnig perspectief. In ‘het gedachtegoed van ruimdenkende filosofen en theologen’ hoopte ze antwoorden te vinden op de vele vragen en dilemma’s waar ze zich mee geconfronteerd zag.

Het hart van het boek bestaat uit een verkennende tocht langs filosofen van naam. In heldere, soms wat schools opgebouwde hoofdstukken bespreekt Gijsbers verschillende filosofen en hun zienswijzen op zelfdoding en rouw. Die blijken sterk uiteen te liggen en dat hele spectrum komt aan bod. Van Romeins filosoof Seneca, die de kwaliteit van leven boven de duur ervan stelt, tot Immanuel Kant, die leven als voorwaarde van moraal beschouwt en zelfdoding daarmee als ‘de ontworteling van moraal.’ In haar zoektocht naar houvast in dat labyrint van ideeën stuit ze zeker niet alleen op troost, maar vaak juist op onbegrip en zelfs onverschilligheid. Maar het grootste struikelblok dat ze ondervindt is dat de abstractie van de filosofie een kloof laat naar de realiteit van haar gevoelens.

Zoals Albert Camus en diens theorie van het absurde. Camus betoogde dat er geen zingeving bestaat en er slechts drie opties zijn: een toevlucht in religie, zelfdoding, of de zinloosheid aanvaarden en het leven ondanks dat besef omarmen. Na de dood van haar zus zag Gijsbers zich geconfronteerd met een enorm gevoel van zinloosheid. Maar het idee die zinloosheid te aanvaarden, zoals Camus oppert, overweldigde haar. ‘Midden in de ervaring van rouw’, schrijft ze, ‘is dat een boodschap die me onmiddellijk stil doet vallen. Te groot, die gedachte, te verpletterend, op zo’n moment. Ik vind daar geen enkele reden in om op te staan.’ Haar woorden zijn stil makend en verhelderend voor hen die niet midden in die rouw staan; voor wie de woorden van Camus mooi klinken, bemoedigend zelfs. Voor Gijsbers sloegen ze stuk op realiteit van het verlies dat zij ervoer.

De grootste aansluiting vindt Gijsbers uiteindelijk bij Emmanuel Levinas. In diens denken staat de Ander centraal en de ethische verantwoordelijkheid die we tegenover die Ander dragen. Dat lijkt moeilijk te rijmen met het schuldgevoel dat nabestaanden, en ook Gijsbers, vaak voelen na het verliezen van een naaste aan zelfdoding. Maar Levinas hielp haar dat schuldgevoel ‘voorzichtig te verkennen en te proberen te verstaan in haar allerdiepste, onderliggende betekenis.’ Het schuldgevoel is een gevolg van de verantwoordelijkheid die je voelt tegenover de ander en bewijst dat je niet doof was voor het beroep dat de ander op je deed. En het is diezelfde verantwoordelijkheid tegenover anderen die je, zoals Gijsbers schrijft, ‘terug het leven inroept.’

Gijsbers combineert soms vrij ingewikkelde theorie met toegankelijke en eerlijke beschrijvingen van haar eigen gevoelens en ervaringen na de dood van haar zus. Het is een zeer persoonlijke zoektocht waarin Gijsbers overtuigend en inspirerend toont dat het kan helpen troost te zoeken buiten hetgeen je al kent. Ook al moet ieder, zoals ze schrijft, zelf zijn eigen pad zoeken in de rouw en het verdriet, soms ‘kan je daarbij onderweg ineens iets bruikbaar toevallen, iets wat troost en je een stapje verder helpt.’ De rijkheid aan ideeën in dit boek kan voor een ander die het leest zomaar zo’n waardevol stapje betekenen.

Elise van Dam, filmrecensent